

Henrik Nyvang, Steen Bohn Christoffersen og Thor Laumann Gustafsson
Danskklærere på Silkeborg Gymnasium.

Kan danskfaglig dannelse blive elevvenlig?

Dannelsesdimensionen ligger de fleste danskklærere på sinde, men hvor ofte lykkes det os at få eleverne med på refleksionen over den danskfaglige dannelse? I det følgende giver vi vores bud på et konkret redskab til at kunne rykke tankerne og samtalerne om danskfaglig dannelse helt ind i klasserummet og i elevernes møde med fagets tekster.

Scene 1: "Velkommen til dansk i gymnasiet, kære ig'ere!
Hvorfor skal I mon have dansk i tre år? Dansk er et dannelsesfag, og I lærer en masse ting om jer selv og verden som er med til at danne jer".

Scene 2: "Vi er nået til vejs ende efter tre års dansk, og I er blevet dannede. I ved nu mere, og I kan meget som I ikke kunne da I startede for tre år siden. Tillykke!".

Indrømmet, ovenstående scener er karikerede, men mange danskklærere kan sikkert alligevel genkende at den eksplisitte tale om dannelse mest er med lærerne som afsendere og ofte kommer til at placere sig i indramningen af faget: Når eleverne starter på deres ungdomsuddannelse, og igen når de efter to-tre års undervisning har deres – for de flestes vedkommende – livs sidste dansktimer.

Det er selvfølgelig for os at danskundervisningen i sin helhed er dannende. Spørgsmålet er dog hvor meget der i den daglige undervisning bliver talt om danskfaglig dannelse imellem de to scener, og hvor meget eleverne selv formulerer og bevidstgør sig herom.

Danskfaget har aldrig glemt diskussionen af og samtalen om dannelsen, men i en tid med kunstig intelligens, udfordringer med fordybelsesevnen og ekkokamre mener vi at det er vigtigt i klasserummet at explicitere vores danskfaglige dannelsesprojekt fordi elevens ejerskab over dannelsesbegrebet kan være en del af svaret på tidens udfordringer og kan styrke deres forståelse af hvorfor faget er vigtigt.

På Silkeborg Gymnasium har en gruppe danskklærere de seneste år været optaget af hvordan vi netop gør eleverne mere bevidste om danskfagets dannelsespotentiale. Udgangspunktet var en undersøgelse i flere forskellige klasser af hvad eleverne umiddelbart forstod ved danskfaglig dannelse. Der kom mange typer af svar og mange interessante svar. Overordnet viste de at eleverne så danskfaget som dannende, men påfaldende var det at deres bud og svar var ret diffuse og upræcise; de manglede kort sagt et sprog for at tale kvalificeret om dannelse. Det er ikke så sært, for det er svært, men hvis vi ønsker at eleverne kan tænke over og tale om dannelse, må det være danskklærernes opgave at gøre vejen mulig for eleverne.

Med udgangspunkt i forskellige dannelsessyn, artikler og bøger om dannelse i de senere år begyndte vi arbejdet med at afklare for os selv hvordan danskfaget bidrager til gymnasieskolens dannelsesprojekt – blandt andet med et ønske om at ville supplere de senere års måske for ensidige fokus på dannelse som evnen til at kunne forholde sig til epokale nøgleproblemer som fx klima, køn og krig. Dannelsesbegrebet er og har altid været en flydende betegnelse, og selvom det også er en styrke at begrebet kan forstås på mangfoldige måder, er det nødvendigt at indkredse det lidt nærmere for at gøre samtalen om dannelse tilgængelig for eleverne.

Dannelse forstår vi som en dobbelt bestræbelse: Hvordan kan jeg udvikle mig individuelt og samtidig forsøge at

se mere end mig selv? Dannelse er dermed overskridelse og integration. Overskridelse af egen horisont og integration forstået som en forpligtigelse på en helhed der er større end det individuelle. Gymnasiet er en vigtig aktør i denne proces fordi vi i en social ramme udvider vores horisont i mødet med vægtig videnskab og banebrydende kunst. Når man dannes, overskrides ens selvtilstrækkelighed. Man fortaber sig i stoffet, men man vinder samtidig sig selv fordi man bliver oplyst og kan træde i karakter på kvalificeret og myndig vis. Dannelse er derfor afgørende for individet og for fællesskabet fordi det er den proces der udvider og forandrer vores perspektiv på både verden og os selv.

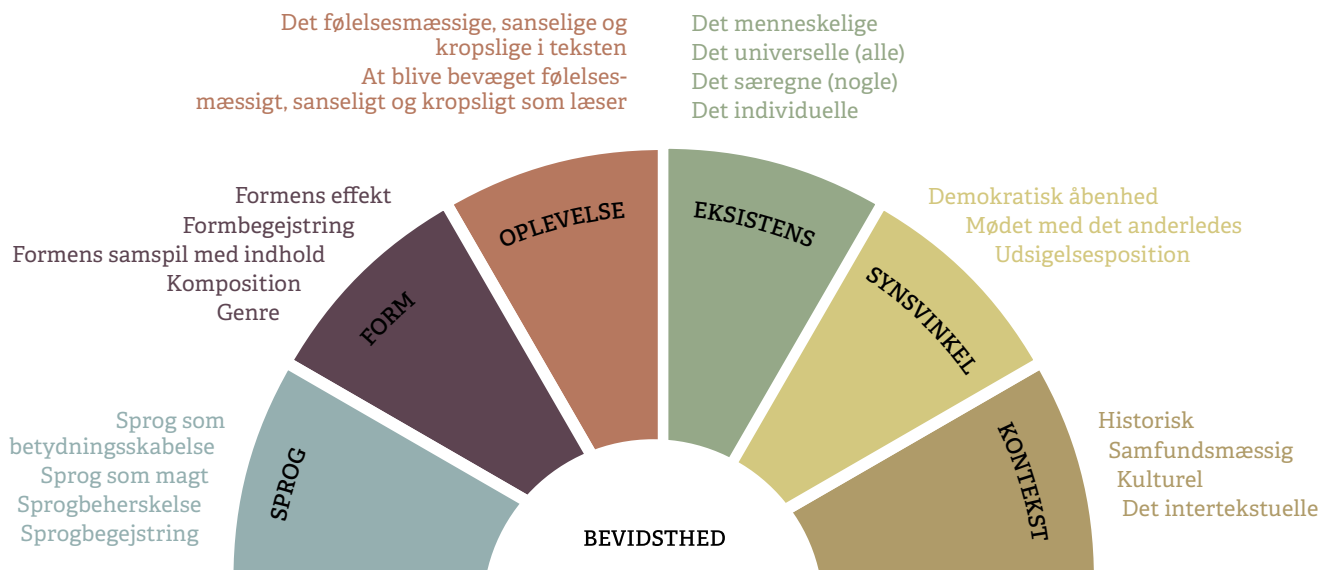
Den danskfaglige dannelse er naturligvis en del af den almene dannelse. I arbejdet med forskellige sider af faget har den enkelte mulighed for at tilegne sig faglige og eksistentielle indsigter, nuancere sin verdensforståelse og dermed overskride sin egen horisont. Samtidig kan faget bidrage med et blik for det fælles. I arbejdet med perspektivskifte, evnen til kritisk dialog, konteksters betydning samt teksters beskrivelse af at livet andre steder og til andre tider kan leves anderledes, udvikler vi blik for at der rundt om os findes små og store fællesskaber som vi må forholde os til og virke i på en måde hvor både jeg og du, vi og de andre kan finde plads som subjekter.

Danskfagets bidrag til den almene dannelse er desuden at tilbyde et æstetisk blik på mødet med verden og virkelig-

hed. Det æstetiske tænker vi her på to måder: For det første bliver man i arbejdet med litteratur, sprog og medier bevidst om at alle meddelelser, såvel fiktive som ikke-fiktive, er svøbt i en form som er med til at skabe betydning. At tænke æstetisk er således at lytte til stemmen der taler, og at bemærke stilen der farver indholdet. For det andet møder man gennem kunstens sprog, i litteratur såvel som film, verden på måder som oftest er mærkværdige og bemærkelsesværdige. På måder der i bedste fald kan sætte varige spor i os. Kunstens sprog får os til at spærre øjnene op, sansse mere intensivt, tænke skarpere. At kunne forene kritisk refleksion og undren med nydelse, beundring og begejstring er dannende fordi det beriger eksistensen.

Både dannelsens overskridelse og integration kan ligge i arbejdet med forskellige danskfaglige aspekter: sproget, formen, oplevelsen, det eksistentielle, synsvinkel og kontekst – og i deres indbyrdes samspil.

Med udgangspunkt i denne dannelsesforståelse har vi forsøgt at skabe et værktøj til eleverne som kan fungere som en tænke- og samtalestarter for elevernes forøgede bevidsthed om danskfaglig dannelse i timerne – og som også kan hjælpe eleverne til at tage skridtet videre til selv at kunne tænke, tale og skrive om dannelse. Vi kalder værktøjet "Den danskfaglige dannelseshorisont":

Begreberne i ovenstående model er bestemt ikke tænkt som en udtømmende definition af danskfaglig dannelse, men tilbyder ord og begreber som eleverne kan bruge til at beskrive forskellige aspekter af danskfaglig dannelse. Vi kalder her disse aspekter bevidstheder fordi vi forstår dem som forskellige typer af bevidsthed der på ét plan kan opstå i elevens møde med teksten. På et andet plan tilbyder modellen også ord og begreber til at beskrive de forskellige typer af bevidsthed der kan komme til udtryk i selve teksten. På begge planer kan bevidsthederne være dannende fordi de hænger sammen med ovenstående grundforståelse af danskfaglig dannelse. Det er dermed vores erfaring at modellen kan bruges til at skabe og kvalificere samtalen om danskfaglig dannelse i undervisningen. Danskfagets tre perspektiver fremgår ikke af modellen da det er vores tanke at den skal kunne anvendes på tværs af disse.

Modellen er tænkt (og anvendt) sådan at den kan indgå på alle tidspunkter: før, under eller efter tekstarbejdet – eller som en del af en forløbsopsamling. For eksempel har vi efter analysearbejdet givet eleverne modellen gruppevist og spurgt dem: Hvilke bevidstheder i dannelseshorisonten har især været i spil i teksten i dag? Og hvilke bevidstheder i dannelseshorisonten har især haft jeres opmærksomhed? Her er den svære, men spændende udfordring at løfte elevernes analytiske pointer og deres møde med teksten til fælles dannelsesmæssige refleksioner i klasserummet. På den måde bliver analysen kvalificeret og peger ud mod verden, og omvendt bliver dannelsessamtalen forankret tekstligt og fagligt. Et andet eksempel er at inddrage dannelseshorisonten i en forløbsopsamling og spørge ind til bestemte bevidstheder – fx hvilke tekster der har været interessante i forhold til synsvinkel og mødet med det anderledes. Som konkret eksempel på at anvende redskabet før tekstarbejdet kan vi nævne en lektion med læsning af Johannes V. Jensens myte "Fusijama". Her begyndte vi timen med at lade eleverne genkalde sig deres følelser den dag de begyndte på gymnasiet og trådte ind ad døren til noget nyt og overvældende. Med dannelseshorisonten, dens sprog og begreber ved hånden blev elevernes konkrete oplevelser og erfaringer vejen ind i "Fusijama" og mytens mere abstrakte refleksion over forholdet mellem den sløvede genkendelse og den sublime anderledeshed man kan møde på rejser og gennem kunst. På den måde blev en affektiv teksttilgang tidligt løftet og kvalificeret ved at udstyre eleverne med et mere præcist sprog for noget af det vi forstår ved dannelsesprocessen. Ja, og så er der jo muligheden for at lade dannelsesrefleksionerne indgå i elevernes skriftlige opgaver – i analyserende artikler som led i teksttolkningen og i reflekterende artiklers tankevirk-somhed hvor forholdet mellem teksteksempler og refleksion

Dannelsesbegrebet er
og har altid været
en flydende betegn,
og selvom det også er en styrke
at begrebet kan forstås
på mangfoldige måder,
er det nødvendigt at
indkredse det lidt nærmere
for at gøre samtalen om dannelse
tilgængelig for eleverne.

sommetider kan blive både søgt og ufaglig. Både i den skriftlige og mundtlige dimension er udfordringen naturligvis at undgå en indforstået brug af og samtale om 'dannelseshorisonten' – en opgave der dog ikke adskiller sig væsentligt fra brugen af andre skemaer og modeller som fx lærervejledningens 'metodetrekant'.

I al væsentlighed har vores ærinde med denne artikel været at dele vores erfaringer med det danskfaglige dannelsesarbejde. Andre dannelsesopfattelser kunne være i spil; andre begreber kunne stå i horisonten; flere begreber kunne stå i horisonten; den kunne være en cirkel eller noget helt andet. Vores håb er at vi med artiklen kan bidrage til at vedligeholde den kollegiale samtale om hvad danskfaglig dannelse er, og ikke mindst hvordan vi åbner dannelsesrummet på vid gab for eleverne. Dannelseshorisonten er vores bud på at gøre det lettere og mere tilgængeligt for eleverne at blive bevidste om hvori danskfagets dannelse består, så de ikke alene bliver oplyste og dannede, men også tilegner sig et forståeligt danskfagligt dannelsessprog.